

Kristendom och krig.

Beskow, Natanael,

73 A z (x) *Föebundet för
kristet samhällsliv. 2. 1919.*



National Library
of Sweden

FÖRBUNDET FÖR KRISTET SAMHÄLLSLIV

2.

KRISTENDOM
OCH
KRIG

av

Natanael Beskow

Distribueras av BIRKAGÅRDEN, Stockholm



Kungl. biblioteket



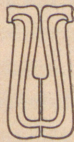
0 0000 000133299

NATANAEL BESKOW

KRISTENDOM OCH KRIG

FÖREDRAG HÅLLET I K. F. U. M:S STORA SAL

DEN 1 APRIL 1919



STOCKHOLM 1919
A.-B. ARBETARNES TRYCKERI

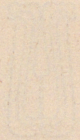


ALBERTUS BRUNN

KRISTENDOM OCH KRIG

ROBERTO HALLS OCH KRISTEN

1871



Vad är det att vara en kristen?

Denna fråga besvaras olika, allteftersom man lägger tyngdpunkten i föreställningslivet eller i det samfundsmässiga eller i den personliga samvetsavgörelsen och hjärteställningen. Det finns också olika historiska bildningar, som med större eller mindre rätt bära namnet kristendom.

Då man skall tala om kristendom och krig, är det nödvändigt att bestämma i vilken betydelse man använder ordet kristendom. Jag skall här icke ge mig in på något försök att utreda begreppet och fastställa den historiskt eller språkligt riktigaste betydelsen. Jag vill helt enkelt nöja mig med att välja min utgångspunkt i en rent personlig fattning av begreppet och säga: att vara en kristen är att ha givit Kristi ande makt över sitt liv, att således ha mottagit hans evangelium om Fadern och om bröderna såsom en kraft i själen och en levande lag för livsföringen.

Också i ett annat hänseende är det nödvändigt att göra en distinktion. Man måste noga hålla i sär vad som gäller för den enskilda kristna mänskan och vad som kan fordras av staten som sådan.

Det gives ännu ingen kristen stat. Den västerländska staten har i mycket påverkats av kristlig åskådning; den stat vi leva i är ofantligt olika den antika staten — i många hänseenden bättre, i somliga hänseenden sämre; statslivet har icke kunnat undgå att röna inflytande av evangeliet. Men så länge icke medborgarna allmänt äro i djupast personliga mening kristna, kan staten icke handla ut från de djupast kristna motiven.

Denna distinktion måste i diskussionen noga fasthållas. Den motivering, som anföres för den enskilda kristna människans ställning, får icke behandlas, såsom om den gjorts gällande gentemot staten och vice versa.

Den fråga, som det närmast gäller att söka ett svar på, är alltså denna: hur skall den, som vill vara personligt kristen, ställa sig till sitt lands krigsväsen?

Fråga vi dessa kristna själva, skola de giva oss helt olika svar. Några — och vi ha alldeles ingen rätt att fränkänna dem personlig kristendom — svara: För mig finns inte den ringaste tvekan; är mitt lands frihet hotad, så är det min kristna plikt att tillsammans med mina bröder draga ut till dess försvar — vilken gärning kan vara mer kristlig än att våga sitt liv för värnandet av hem och barn och av hela vår fäderneärvda kultur och rättsordning? Andra — och icke heller äktheten av deras personliga kristendom ha vi rätt att bestrida — dessa andra säga: För mig finns inte den ringaste tvekan; krig är ett brott mot Guds enkla bud "du skall icke dräpa", att deltaga i krig är att handla i direkt strid med Jesu befallning "älsken edra ovänner!"

Men det finnes andra, vilka inför denna fråga försättas i den svåraste plikt-kollision. Det synes dem, som om de skulle komma att handla orätt, vilkendera vägen de än valde. Skola de sitta hemma i ro, när deras bröder gå ut att möta döden? Skola de undandraga sig offret? Är detta att handla kristligt — en kristen bör ju var den främste att offra? Ha de rätt att förbehålla sig själva en högre moral och låta andra gå ut för att, även dem till godo, utöva det blodiga hantverket? Och var går gränsen: skall en man inte skydda sin hustru och sina barn mot en våldsvarkare, även om detta icke kan ske utan att döda? Och om jag nödgas döda mitt folks fiender, har jag icke därigenom räddat de värnlösa i mitt eget folk från döden? Däremot, om jag drar mig undan, har jag då icke ett ansvar för varje liv, som släckes i mitt eget folk? Dessa och många andra frågor strömma in på honom, när han står i begrepp att intaga sin plats bland krigstjänstvägrarna.

Alltså, han skall gå med. Men han skall icke hata. Han skall döda objektivt, som ett verktyg för staten — kanske, när allt kommer omkring, som ett verktyg för Guds outgrundliga vilja — ty är icke kriget ändå ett Guds tukto- och fostringsmedel? Och måste han taga oskyldigas liv, så är försonings-offret hans eget liv, som han varje dag är beredd att giva.

Men hans samvete får inte lugn. Vilka äro dessa, som han skall döda, och varför stå de där emot honom? De äro inga våldsverkare; de vilja varken honom eller hans hustru och barn något ont. Mot deras vilja har man släpat dem till kriget från fredliga värv; med lögner och förvrängningar har man kanske lyckats uppegga dem till att hata hans land; man har lyckats hetsa upp dem måhända till något slags chauvinistiskt rus — som snart skall gå över inför krigets smuts och gräslighet. Där hemma gå dessa mäns hustrur och barn i ångest; dem skall han nu försöka göra till änkor och faderlösa. Han skall sikta på dessa män, en efter en, han skall rusa emot dem och sticka bajonetten i livet på så många som möjligt av dem. Han skall kasta bomber för att slita dem i stycken; driva dem mot taggträdsstängsel, där de kunna få hänga mellan skyttelinjerna söndertrasade och dock levande i dagar. Och allt detta skall han göra såsom kristen, såsom en mänska, vilken tror på Gud såsom alla mänskors fader och var dag beder: Vår fader, som är i himmelen . . . helgat varde ditt namn . . . tillkomme ditt rike . . . ske din vilja såsom i himmelen så ock på jorden!

Kan man då inte vara kristen och medborgare på en gång? Måste man offra det ena? Vilketdera då välja?

Vad säger bibeln?

Där måste väl vara klarhet att få?

Att ur Gamla Testamentet taga fram bevis för kriget såsom en gärning, vilken står under gudomlig välsignelse, är inte svårt. Men redan några av profeterna föra en obevlig strid mot den judiska chauvinismen, för vilken Jahve är nationalguden och stridsguden och Israels fiender Guds fiender.

Ur Nya Testamentet har man anfört en del ställen såsom bevis för krigaregärningens förenlighet med kristendomen. Man har erinrat om att Jesus icke på något sätt antyder för centurionen, vars tro han prisar, att han bör lämna krigstjänsten. Man har påvisat, att Jesus och hans lärjungar betalade skatt till den romerska staten, oaktat de väl visste, att en del av denna skatt gick till krigsmaktens underhåll. Man har anfört ordet om att giva kejsaren vad kejsaren tillhör. Och från Paulus har man särskilt citerat det bekanta uttalandet om att överheten icke bär svärdet förgäves, utan är en Guds tjänare, en hämnare till att utföra vredesdomen över den som gör vad ont är.

Varken Jesus eller Paulus har med ett enda ord klandrat slaveriet — skall man härav draga den slutsatsen, att det går väl tillsammans med personlig kristendom att hålla slavar? Det kan icke ha varit Jesus och hans lärjungar obekant, att en icke ringa del av de romerska skattemedlen gingo till upprätthållande av den hedniska statsreligionen och till föranstaltande av de lysande folkfester, som voro förbundna med densamma; skall man av deras villighet att erlægga skatten draga den slutsatsen, att Jesus och hans lärjungar gillade den romerska religionen och dess fester? Och finns det ett mer missbrukat ord än den första hälften av svaret till fariséerna "given kejsaren vad kejsaren tillhör"? Hur mycket slaviskt kryperi för innehavaren av det högsta statsämbetet har icke sökt skydd bakom detta ord! Vad Paulus-citatet beträffar, kan man väl först säga, att Paulus icke är en absolut auktoritet. Men f. ö. talar Paulus i detta sammanhang inte alls om krig, utan om rättsskipningen inom staten, och det är därför inte fair play att anföra detta ord i det sammanhang, varom här är fråga.

Skall man söka klarhet i bestämda Jesusord, så undrar jag om icke de ha den starkaste positionen, vilka stå på den motsatta sidan. Ett beaktansvärt ord i detta hänseende är särskilt rådet till lärjungarna att fly från det belägrade Jerusalem — sålunda icke deltaga i dess försvar. Jag tror dock,

att man bör akta sig även för att av detta ord draga för långt gående allmängiltiga slutsatser.

Så vitt jag kan se, finnes ingen klar ledning att erhålla av direkta citat ens ur Nya Testamentet. Det blir oss ingen annan väg öppen än att söka tränga så in i Jesu ande och sinne, att vi inifrån kunna finna den väg, som är hans.

Och det är säkerligen obefogat att av den omständigheten, att kristna människor i århundraden före oss utan samvetsbetänkligheter kunnat utöva krigarens yrke, draga den slutsatsen, att nu levande kristna människors samvetsvägran beror på en felsyn. Det är icke mycket mer än hundra år sedan det ansågs fullt kristligt att hålla slavar och slaveriet av kristna präster från predikstolarna försvarades med bibelbevis. Kanske är det så, att mänskligheten först småningom växer fram till att förstå konsekvenserna av Jesu evangelium. Och kanske beror den starka kristna rörelse mot krigsväsendet, som sett dagen i sammanhang med detta världskrig, ej, såsom många vilja göra gällande, på krigströtthet och överkänsliga nerver, utan på att denna fruktansvärda erfarenhet kastat ett nytt ljus över de världsuppgifter och det ansvar för folken, som Jesus lagt på sina lärjungar. Det är, som om det hade behövts detta fullkomligt ofattbara masselände och detta massdödande bedrivit såsom en med alla vetenskapens och teknikens yppersta resurser rustad modern jätteindustri, för att öppna kristna människors ögon och ställa dem inför frågan: kunnen I såsom Jesu lärjungar och kämpar för hans rike stå till svars med att stödja upprätthållandet av detta system? Här är nämligen icke blott fråga om de handlingar, som jag såsom enskild mänska skall tvingas att utföra i krigets tjänst. Här är fråga om mitt ansvar för den anda, som behärskar folkens förhållande till varandra. Skall jag genom att underkasta mig krigstjänsttvånget göra gemensam sak med denna anda, eller skall jag protestera med all den kraft, som står mig till buds? Och gäller det här något så grundväsentligt i den kristna kallelsen, att jag för dess skull må våga icke blott anseende, frihet och liv, utan även

solidariteten med det samhälle, som jag har att tacka för hela den andliga och materiella kultur, i vilken jag fått växa upp?

Historien visar, att varje frihetsrörelse haft sina martyrer, människor, som icke kunde vänta, tills "tiden blev mogen", utan gingo före tiden och buro hela lidandet av att följa andra grundsatser än de rådande. Vi ha nu i Sverge en ganska god lagstadgad religionsfrihet. Man kan ju säga, att den är en frukt av toleransidén, som bröt fram på sjuttonhundratalet och småningom genomsyrade tänkandet. Men toleransidén hade aldrig brutit igenom, om det icke först hade funnits människor, som vågade säga sanningen, när det inte fanns någon tolerans. Och vilka utträttade mest för religionsfriheten i vårt land, de som sutto i fängelse, landsförvisades och på annat sätt plågades, därför att de mot överhetens bud samlades till uppbyggelse, eller de upplysta män, som — efter dem — i press och riksdag förde religionsfrihetens talan? Det måste väl ock givas fredens martyrer, människor, i vilka broderskapstanken blir så levande, så överväldigande, att det helt enkelt är dem omöjligt att i någon form stödja kriget. De kallas subjektivister, individualister, men de veta sig stå i tjänst hos ett större gemenskapsideal, än det som håller en enskild stat samman. Världskriget har frambragt sådana fredens martyrer i tusental. Och allt fler bli de, som tacka dem för att de hade mod att bli ansedda feiga. Allt fler bli de, som inför den våldets och förvildningens ande, som brett sig över världen och som tyckes bli svår att driva tillbaka, säga sig: på denna väg kunna vi inte fortsätta, nu säga vi nej, det må gå hur som helst. Är det underligt, om människor, som lyssnat till Jesu evangelium om riket, äro med här? Det är ingen tillfällighet, det beror på ett nödvändigt, inre sammanhang, att denna vändning i de kristnas ställning till krigstjänsten till tiden sammanfaller med det sociala medvetandets uppvaknande inom deras led.

När det gäller en samvetsavgörelse, förhåller det sig ofta så, att en mänska har svårt att ge för andra bindande skäl

för sin ståndpunkt. Hon kan stå svarslös inför invändningar och klander och icke ha annat att säga än detta: jag kan inte hjälpa det, för mig finns ingen annan väg. En sådan ståndpunkt kan vara berättigad, emedan den kan vara — nödvändig. Men det är en plikt att åter och åter låta sin samvetsståndpunkt gå igenom kritikens luttringseld, genom att på nytt ställa sig inför de allvarliga invändningar, som kunna göras mot densamma.

Först och främst må vi akta oss för att kalla för samvetsståndpunkt vad som endast är en känslsak. Det finns utan tvivel en hel del människor, som aldrig skulle äta kött, om de själva måste slakta — såvida det inte kunde ske genom att trycka på en elektrisk knapp. Men det vore då inte deras samvete, utan deras känsla som hindrade dem. Vi kunna rysa vid tanken på att sticka bajonetten i en mänska eller vid tanken på att med egna ögon se henne slitas i stycken av den granat vi kastat; vi kunna säga: "detta kan jag inte vara med om", kanske rent av säga: "förr får man arkebusera mig" — och det är inte alls säkert, att vår vägran att döda har något med samvetet att göra. Är det samvetssak, så finns inte någonstans i en vrå av min tankevärld en hemlig förhoppning, att det ändå alltid skall finnas tillräckligt många män i mitt land, som äro villiga att gå i krig, för att jag och mina meningsfränder skola bli försvarade. Jag måste önska, att hela folket tänkte och handlade som jag.

Denna konsekvens äro vi skyldiga att se i ögonen. I själva verket frågar man ofta: tänk om alla skulle handla som ni, om Sverige lades fullkomligt försvarslöst för en rysk invasion — skulle ni önska det? Jag tvekar icke att svara: Om det svenska folket i tro på Gud, i hänförelse för Guds rike, i kärlek till bröder hellre gäve sin frihet än grepe till vapen — alltså icke av feghet eller svaghet eller av likgiltighet för sitt historiska arv, utan drivet av en ännu större kärlek än fosterlandskärleken och av ett ännu högre mod än självförsvarets — så skulle detta vara något så stort, att jag icke kunde önska något större för mitt folk och icke kunde

tänka mig någon härligare insats, som det kunde göra i mänsklighetens utveckling. Och även om den närmaste följden syntes bliva endast undergång och barbariets triumf, så tror jag, att en sådan väldig tros- och kärlekshandling i sinom tid — kanske först efter århundraden — skulle bära en skörd till världens befrielse och lyftning, för vilken kommande släkten skulle välsigna mitt folk.

Några speciella invändningar mot den av mig här försvarade ståndpunkten anser jag mig skyldig att upptaga till ett kort bemötande.

Man plägar göra gällande, att kriget icke är något annat än en tillämpning utåt på förhållandet till andra stater av den rättsstatens självhävdelse, som inom staten själv tar sig uttryck i rättsväsen och ordningsmakt. Ja, varje stat i krig anser sin sak rättfärdig och menar sig intet annat göra än sätta makt bakom rätt. Men ser man på mänsklighetens samliv som en helhet, så får man lov att erkänna, att krig icke är ett uttryck för lagbunden ordning, utan för anarki. Vad som avgör är icke rätten utan styrkan; makt står här öfver rätt.

Men, säger man, var går gränsen? Skall det också anses strida mot levande kristendom att försvara hustru och barn mot våldsverkare? Och hur skall man ställa sig till ett uppror? Här är det väl ändå fråga om att värna om rättssamhället, som är en förutsättning för det sedliga samhällslivet — skall en kristen förhålla sig negativt även till denna medborgerliga handling?

För min del kan jag ej ställa mig på den, såsom det synes mig, rent negativa ståndpunkt, som under alla förhållanden förklarar det för en icke-kristlig handling att med våld, om intet annat hjälper, försvara en oskyldig mot våldsverkare, även om försvaret skulle kräva våldsverkarens liv. Men jag bestrider, att en sådan handling kan med någon logisk rätt likställas med deltagande i krig. Såsom jag redan erinrat om: de som stå på den andra sidan äro inga våldsverkare; jag är icke gentemot dem oskuldens och rättens försvarare. Vi äro

å ömse håll viljelösa verktyg — för vad? Man säger: om de icke personligen äro ogärningsmän, så är den stat, som sänt ut dem, en ogärningsman — så kommer i alla händelser situationen att vara för en svensk; ty det kan aldrig komma ifråga, att vår krigsmakt kommer att användas för annat än avvärjande av angrepp. Det har jag alldeles ingen garanti för. Och jag har ingen möjlighet att förbehålla mig handlingsfrihet: som värnpliktig skall jag gå dit man sänder mig och döda det man befäller mig döda. F. ö., var går gränsen mellan anfalls- och försvarskrig? Kallas inte nu för tiden varje anfall ett anfall till försvar? Det synes sålunda icke kunna gå att från erkännandet av våldets berättigande, när det gäller försvaret av värnlösa mot våldsverkare, draga slutsatser rörande den enskildes förhållande till krigsväsendet.

Men undertryckandet av ett uppror är väl i alla fall ingenting annat än en funktion av statens rättsordning? Den krigstjänst, som härför erfordras, lär väl en kristen ej av sitt samvete tvingas att undandraga sig — annars skulle man ju få lov att säga, att det strider mot personlig kristendom att vara poliskonstapel!

Denna fråga är svår att komma tillrätta med. Å ena sidan kan man tänka sig ett utbrott av onda lidelser, vilket det vore ungefär lika berättigat att slå ned med våld, som det skulle vara att med våld, även dödligt våld, oskadliggöra en vansinnig, som ginge omkring på gatorna och sköte ihjäl alla han kunde komma åt. Å andra sidan kan det mycket väl hända, att det s. k. lagliga samhället kan ha blivit till den grad orättfärdigt och ett värn för godtycklighet och despotism, att det finns lika mycket, kanske mer, av rätt på upprorsmännens sida som på det lagliga samhällets. Jag kan alltför väl tänka mig, att en kristen mänska kan befinna sig i den situationen, att hon måste säga till sig själv: det som nu sker — låt vara att det för med sig mycket som är orättfärdigt och förskräckligt — är i grunden en rättfärdig dom över länge hopade samhällssynder; jag kan icke med vapen i hand försvara det samhälle, som är moget för denna dom;

jag kan icke göra mig solidarisk med dess hämnande rättfärdighet — fastmer känner jag mig solidarisk med dess skuld och har att lida domen.

En annan sak är, att sådan som situationen nu blivit, det allt allmännare torde erkännas, att värnplikten är ett mycket opålitligt skydd mot revolutionära rörelser.

I en diskussion om kristendom och krig har detta exempel framställts: "En stad med 500 vapenföra män, av vilka 100 utgjorde borggardet, blev anfallen av 400 revolutionärer. Hur många av de 500 stridbara borde deltaga i försvaret av lag och ordning, hem och härd, när därtill kommer, att 200 voro avgjorda kristna?" Om jag får antaga, att staden och dess invånare gentemot revolutionärerna otvetydigt representerar rätt och rättfärdighet gentemot tygellöshet och laglöshet, så svarar jag för min del: de tvåhundra handla icke okristligt, om de deltaga. Men detta är ingalunda mitt sista ord. Det gives en högre ståndpunkt, som dock ingen må försöka att intaga utan att ha levat sig till den. Vad jag menar vill jag belysa med ett annat exempel. Det var en missionsstation, vi kunna ju säga i Kina, som belägrades av rövare. Ingen tvekan om att stationen gentemot rövarna representerade ej blott den högre kulturen, utan också sedlighet och rättsordning gentemot laglöshet och våld. Och ändå grep ingen av missionärerna till vapen. De hade överhuvud inga vapen. De hade rest till sin station med full vetskap om farorna och likväl inte tagit med sig några vapen. Hur gick det? Kanske blevo rövarena övervunna av missionärernas kärlek och saktmod och andliga överläsenhet. Kanske kunde intet hejda deras vildhet. I verkligheten har det gått både på det ena och på det andra sättet. Men de som blevo dödade, därför att de icke ville försvara sig, de trodde, att deras liv, som de gävo i Kristi frälsande kärleks tjänst, skulle bliva en sådd, som måste bära frukt. Och deras tro blev icke gäckad.

Varför försvarade missionärerna sig inte? Därför att de visste sig vara där ute i Kina såsom Kristi sändebud; de hade en enda uppgift: att med liv och död vittna om den kärlek,

som icke söker sitt, som tror allt och hoppas allt, som i valet mellan att ge liv eller taga icke tvekar, utan vet, att ända till det yttersta gäller mästarordet "det är saligare att giva än att taga".

Vi stå icke som utposter i en hednisk värld; vi leva i ett samhälle, som i rätt mycket är kristet — är det icke i alla fall detta vi skola sträva efter: att vårt liv måtte i allt bestämmas av kallelsen att i en värld, som ännu är långt ifrån Guds rike, vittna om Kristi kärlek?

Men vi må akta oss för att handla ut från en ståndpunkt, som vi ännu inte vuxit fram till. Det går inte med ett kasuistiskt system av regler. Det sätt, varpå vi lösa ett livsproblem, blir en dom över vår föregående utveckling och uppenbarar vad som är i oss, hur mycket som är levande kraft och hur mycket som är teorier eller känslor.

Man kan ju tala om vissa allmänna grundsatser rörande kristendom och krig, som börja klarna för det kristna medvetandet i stort. Men de mest svårlösta problemen kunna överhuvud icke lösas tankemässigt och allmängiltigt; envar måste såsom enskild leva sig fram till lösningen. "Handla kristligt" i djupare mening kan man egentligen blott ut från personlig upplevelse av en övervärldslig verklighet. Så mäktigt kan en mänska vara gripen och fylld av den högsta kärleken, att hon även inför den mest orättfärdige icke känner sig som domare och hämnare, utan som medskyldig, att hon icke reagerar genom att slå ned utan genom att lida — om det så vore en kvalfull död — ett offer- och försoningslidande, vilket är det djupaste och skönaste, som mänskolivet kan frambringa. Men sådant kan man inte göra teori och princip av. Här gäller: "den som kan taga det, han tage det!"

I all synnerhet få vi aldrig förgäta, att Jesu lärjungars uppgift i världen är positiv och icke negativ. Världen har fått alldeles nog av den förment högre religiösa sedlighet, vars fullkomlighet väsentligen bestått i ett egenrättfärdigt nej till allt möjligt, som "världsmänskorna" intressera sig för eller

egna sitt arbete åt — allt ifrån den dramatiska konsten till politiken. Och ha vi inte annat att giva, när det gäller liv och död, än detta sterila nej, så är det bäst vi tåga med talet om de kristnas insats i samhälls- och världsutvecklingen. Kunna vi icke gå med, när våra bröder våga sitt liv för deras och vår frihet, så måste vi väl, om det annars bor något av Kristi kärlek i våra hjärtan, söka efter en annan väg, på vilken vi kunna få bära en börda, som icke är mindre tung, och bringa ett offer, som icke är mindre kännbart. Och vi skola icke vänta, tills den dagen kommer. Den som av sitt kristna samvete hindras att visa sin fosterlandskärlek genom att öva sig i vapnens bruk må i annan gärning visa, att hans vägran icke är utslag av ett kallt eller fegt hjärta. Hur han skall visa det, därom må han själv söka klarhet. Tillfällen att i handling lägga i dagen en redlig medborgaranda och en fosterländsk offervillighet äro icke svåra att finna.

Det finns en djupare och starkare fosterlandskärlek, än den som tar sig uttryck i krigsentusiasm eller i hat mot "fiender". Profeten Jeremia fångslades såsom landsförrädare och hotades med döden, emedan han talade mot försvaret av det belägrade Jerusalem, och ändå fanns det väl ingen i hela Jerusalem, som offrat så mycket och vågat så mycket av kärlek till sitt folks själ som den mannen.

Nationalismen är dömd — efter lagen: "av frukten känner man trädet". Nationalismen skall offras. Så kanske vi kunna komma fram till fosterlandskärleken. Nationalismen är icke kärlek — jo, kärlek till oss själva, vår välmåga, vår makt, vår ära — vilken dock icke är vår. Att älska sitt folk är framförallt att älska dess själ och kämpa för frigörelsen av denna själ. Kärleken sörjer mer, när det egna folket gör orätt, än när det lider orätt. De som hava denna kärlek, de bliva sitt folks samvete — även politiska samvete. De tala ej mycket om sin kärlek. I de stilla, lugna tiderna älska de med redlig gärning. I avgörelsetider ryckas de icke med av mass-suggestionen, utan se efter rättfärdighetens väg.

Hava vi denna kärlek? Endast i samma mån som den bor

i oss, kunna vi med sinneslugn bära att smädas som "fosterlandsförrädare", när vi lägga ned vapnen.

Det positiva i en kristen mänskas ställning till samhället ligger emellertid icke blott i den kärlek hon är kallad att förmedla, utan också i tron, en tro, för vilken Guds rike, dess lagar och krafter äro verklighet. Den som icke tror på kärlekens och sanningens makt, han vädje till våldet. Tro vi, att Guds rike skall komma, veta vi, att det icke kan komma annat än genom andliga segrar, så rikta vi icke in våra ansträngningar på ögonblickliga resultat; vi kunna lida nederlag, vi kunna se våra ljusaste förhoppningar grusade och ändå alltjämt vänta. När man säger oss, att det är omöjligt att leva efter evangelium; när man målar ut för oss hur det komme att gå, om de kristna i hela vårt folk skulle vägra vapentjänst, så svara vi: frågan är icke hur det går nu, hur det går mig, hur det går mitt folk, utan frågan är hur det går med sanningens och rättfärdighetens rike på jorden till sist.

Kärleken gör sitt arbete inifrån och tron ställer in arbetet på lång sikt.

Rörande frågan om vad som från evangeliets ståndpunkt kan krävas av staten med hänsyn till krigsväsendet och särskilt med hänsyn till enskilda mänskors samvetsställning till detsamma kan jag fatta mig kort.

Man kan icke begära, att staten, vilken, som sagt, icke är kristen, skall handla ut från de djupast kristna motiven. Ett sådant handlingssätt vore en lögn och dömt att misslyckas. Men man kan begära, att staten skall respektera samvetsfriheten. Gång på gång under de senare åren har denna fordran gjorts gällande för de s. k. "samvetsömna värnpliktsvägrarnas" räkning. Frågan har vid flera tillfällen varit före i riksdagen. Genom ett k. cirkulär 1902 har ett första steg i den önskade riktningen tagits. Vid årets riksdag föreligger frågan ånyo i och med ett på uppdrag av k. m:t av särskilda sakkunniga utarbetat betänkande.

Det är icke min avsikt att här gå in på alla de frågor, som stå i samband med denna sak. Jag vill endast med några ord beröra huvudfrågan. Huvudfrågan är denna: var för skall staten taga hänsyn till den enskildes samvete?

De sakkunniga, liksom 1898 års värnpliktskommitté, 1907 års lagutskott och andra, ha utgått från att här statsintresse står mot privatintresse, men anse, att då här är fråga om ett mycket starkt privatintresse, kan och bör staten gå detsamma till mötes, så långt som statsändamålet, i förevarande fall riksförsvaret, medgiver. I en reservation i 1907 års lagutskott har borgmästare Lindhagen gjort gällande, att det just är ett statsintresse av första ordningen att ej tvinga någons samvete. Det synes mig ej kunna vara något tvivel om att reservanten har rätt, och att utgångspunkten för lagstiftningen i denna fråga måste tagas i ett sådant erkännande. Nu invänder man, att folk kan ha mycket besynnerliga samveten, och att det är omöjligt för staten att lämna fritt spelrum åt allt, som enskilda människor kunna behaga kalla samvetsståndpunkt. De sakkunniga ha därför också sökt bestämma samvetsbegreppet på ett mot missbruk såvitt möjligt tryggande sätt. De samvetsbetänkligheter, som staten i denna fråga skall taga hänsyn till, skola vara "allvarliga, på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter". Denna religiösa övertygelse bestämmes närmare så, att den skall "söka sitt stöd i Den heliga skrift". Samvetsbetänkligheternas karaktär av "allvarliga" skall bestyrkas genom trovärdiga vittnen.

Någon övertygande motivering för att staten skall taga hänsyn endast till "på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter" ha de sakkunniga ej presterat. Den avgörande frågan får väl dock anses vara huruvida samvetsbetänkligheterna äro "allvarliga", icke låtsade, icke tillfälligt uppkonstruerade eller uppagiterade. Härför finns ingen annan garanti än den kännedom om den enskilda individen, som kan lämnas av personliga vittnesbörd. Och anses dessa vittnesbörd tillfyllestgörande för det ena slaget av samvetsbetänkligheter, böra de vara det även för det andra.

Att åter, såsom de sakkunniga i sin motivering göra, söka beviset för samvetsbetänkligheternas äkta religiösa karaktär däri att de stödja sig på vissa bestämda utsagor i Den heliga skrift, är i hög grad oevangeliskt. Det är mycket som ett kristet samvete kan förbjuda, fastän det icke med direkta ord förbjudes i bibeln.

Emellertid, om nu staten skaffat sig all den visshet, som står att få, att här är fråga om en samvetsavgörelse av djupare art, så måste man ovillkorligen erkänna, att det är ett statsintresse av första ordningen att icke förgripa sig på samvetet. Nu säger man, att värnpliktsvägran av kristligt religiösa skäl — de sakkunniga ha ställt sig på denna ståndpunkt — beror "antingen på missuppfattning av uttryck i bibeln eller åtminstone på ett synnerligen ensidigt betraktelsesätt vid tolkningen av densamma". Det borde väl dock kunna erkännas, att de som anse den kristna kärleken utgöra ett absolut hinder för deltagande i krig, k a n s k e i verkligheten helt enkelt försöka vara konsekventa i tillämpningen av den sedliga lag för mänskolicivet, som evangeliet förkunnar — detta evangelium, som dock ännu officiellt i vårt lands undervisningsväsen gäller som det högsta uttrycket för sedligt mänskoliciv. Men vad kan vara ödesdigrare för samhällets rättsordning, än om staten såsom förbrytelse straffar ett handlingssätt, som dock kan åberopa starka skäl för att det stöder sig på den av staten såsom den högsta erkända sedliga normen?

Det är således icke alls av medlidande med värnpliktsvägrarna som man måste yrka på respekterande av deras samvetsfrihet; utan det är av omsorg om samhällets egen sedliga karaktär. Den mänska, som lyder sitt samvete, begär inte deltagande, om hon får lida därför. Jag föreställer mig, att en man, som för sitt samvetes skull ej k a n följa sina bröder till krigets faror och mödor, skall känna det i viss mån som en lättnad i pliktollisionens vända, om han får sitta i fängelse för sitt "brott". Av liknande psykologiska grunder tror jag också, att de värnpliktiga, som i fredstid av samvets-

skäl vägra att deltaga i krigsförberedelserna, med glädje skola underkasta sig ett drygt civilt arbete till samhällets tjänst — ja, begära det som en rättighet.

Men bör överhuvudtaget den allmänna värnplikten bibehållas? Förbundet för kristet samhällsliv har på sitt program upptagit fordran på dess avskaffande.

Det finns naturligtvis — under förutsättning att staten skall upprätthålla en krigsmakt — ett starkt etiskt motiv för den allmänna värnplikten. Det är ett det högsta uttryck för solidariteten inom ett folk, att alla dess män, oberoende av börd, förmögenhetsställning och bildningsgrad skola i farsans stund vara redo att som jämlikar dela mödorna och våga sitt liv för det gemensamma fäderneslandet. Starka skäl synas dock tala för avskaffande snarast möjligt av värnpliktsystemet. Det har varit massrustningarnas system; det har syftat till att göra staten till ett stort krigsmaskineri. Därmed har krigsfaran i oerhörd grad ökats. Och krigets ödeläggande verkningar ha förstörats på ett rent fantastiskt sätt. Jag tänker härvid ej blott på materiell ödeläggelse, utan lika mycket på andlig. Den förvildning, som kriget utbreder i de deltagande härmassorna och som bli fullständigare, ju längre det rasar, griper hela folk och synes omöjlig att hejda.

Det är emellertid icke med dessa skäl — de praktiskt politiska, skulle man kunna kalla dem — som Förbundet för kristet samhällsliv motiverat sin ovanstående programpunkt, utan med samvets skäl. Programmet säger härom: "Det nuvarande militärsystemet, med allmän värnplikt, innebär principiellt en kränkning av samvetsfriheten samt leder till att individen göres till ett viljelöst verktyg för dödandet och bör fördenskull avskaffas."

Man kan häremot invända, att om de som av samvets skäl vägra krigstjänst befrias därifrån, så är samvetsfrihetens grundsats tillgodosedd, och det finns då ingen anledning att av detta skäl kräva den allmänna värnplikts avskaffande. Men det gives många, vilkas samvete icke bjuder dem att under alla förhållanden vägra krigstjänst och som likväl, när de

komma i fält, ställas inför valet mellan samvetet och ordern. De gångna årens krigshistoria har varit rik på berättelser, som bekräfta detta. En österrikisk soldat skall föra en serbisk bonde till en viss by och där skjuta honom. Bonden tigger under hela vägen om sitt liv; soldaten vändas inför sin grymma uppgift, men vågar inte annat än lyda order. När han skjutit serbern, skjuter han sig själv. En tysk soldat är med i en trupp, som skall statuera ett exempel i en belgisk by, där den civila befolkningen tagit del i försvaret. Han skall skjuta en kvinna och hennes två barn. Han utför ordern — och måste sedan föras till hospital. Jag vet, att man från vissa håll bestrider trovärdigheten av sådana berättelser. Det är naturligtvis omöjligt att i varje särskilt fall kontrollera deras riktighet. Men kan någon verkligen betvivla, att otaliga befallningar givits, mot vilkas utförande ett — jag behöver icke säga kristet, utan helt enkelt — mänskligt samvete med nödvändighet måst uppresas sig? Vad skall man t. ex. säga om ordern att rikta torpeden mot ett fartyg, överfullt av fredliga passagerare, bland dem många kvinnor och barn?

Den militära disciplinen enligt nu gällande uppfattning vet icke av något samvete hos den enskilde soldaten. Han är ett verktyg, låt vara ett verktyg, som skall använda sitt förstånd efter bästa förmåga, men sitt samvete skall han alldeles inte använda. Är det för mycket sagt, att det nuvarande militärsystemet principiellt innebär en kränkning av samvetsfriheten? Ordet "principiellt" står där — i förbigående sagt — bl. a. som ett erkännande åt de befälhavare, vilka utan tveivel göra sitt bästa för att så långt som möjligt respektera sina underordnades samveten.

Nu kan man naturligtvis säga, att denna kritik av den militära disciplinen, om den är berättigad, är detta lika mycket, även om försvarsväsendet icke är byggt på den allmänna värnplikens grund. Icke alldeles lika mycket. Det är dock en väsentlig skillnad, om en man av fritt val bestämmer sig för krigarens yrke mot om han tvingas in i det. Han bör i förra fallet ha tänkt sig in i konsekvenserna. Man bör

kunna förutsätta, att utövningen av yrket ligger s. a. s. i linje med hans naturell och föregående utveckling. Däremot gives det med visshet ett mycket stort antal värnpliktiga medborgare, vilka av mobiliseringsordern slitas ifrån fredliga värv till en gärning, som ej blott innebär en brutal motsats till hela deras tankevärld och känsloliv, utan rentav tvingar dem att lägga om hela sin moraliska karaktär, att förneka det bästa som de levat och kämpat sig till i sitt förhållande till mänskorna. De känna sig icke ha rätt att vägra lyda statens befallning; men kan man icke i alla fall även här tala om en kränkning av samvetet?

Nu säger man till oss: "Om ni själva håller er för heliga att döda, så är det just inte vackert att vilja lägga detta arbete på andra. Er helighet förutsätter ju då, att det skall finnas en hop andra människor, som äro — efter er mening — tillräckligt råa och ogudaktiga att av fri vilja välja det där grymma och förnedrande yrket." Denna förebräelse skulle aldrig uttalas, om man komme ihåg den distinktion jag erinrade om i början av detta föredrag: mellan vad som säges om den enskildes samvetsställning och vad som säges om den hänsyn till densamma, som kan begäras av staten. Om staten ut från sin förutsättningar anser det nödvändigt att hålla en krigsmakt, så kan det dock av staten begäras, att den icke kränker de enskildas samvete. Men om jag av mitt eget samvete förbjudes att göra krigstjänst, så måste jag naturligtvis önska, att vartenda samvete i Sverige gäve samma votum som mitt.

Frågan om den allmänna värnplikten är så brännande, att det syntes mig nödigt ägna en mera ingående undersökning åt densamma. Men naturligtvis få vi såsom kristna människor icke göra halt här. Vi stå inför väldiga positiva uppgifter. Medan folkvärlden ännu är som en söndersliten, blödande massa, som ett kaos av hat och förtvivlan, skall arbetet begynna och oavlåtligen fortsättas — arbetet på att skapa

enhet, broderskap, god vilja mellan folken. Misslyckas det ena försöket efter det andra, bryter vildheten fram på nytt, just som vi trodde den övervunnen — det är att börja om igen och icke förtröttas. Vilka skola här vara med, om icke de som säga sig tro på Guds rike?

Världspolitikens yppersta arbete på skapandet av en mellanfolkelig rättsordning, som skall göra kriget omöjligt. Denna byggnad blir inte färdig på några veckor. Och framförallt: den får intet bestånd, om den icke bäres upp av en ny anda. Är det en uppgift för vårt land och folk att vara med om skapandet av den nya rättsordningen, så är det en icke mindre viktig uppgift att arbeta på frambringandet av denna nya anda mellan folken. Sverge har en gång givit världen ett lysande exempel: genom uppgörelsen med Norge — för att citera professor Gilbert Murray i hans föredrag om nationernas förbund: "en bedrift, som fyllde Europa med beundran". En sådan handling innebär både ett löfte och en förpliktelse.

Till de positiva uppgifterna på detta stora område hör mycket, mycket mera, som det här icke blir tid att tala om: alltifrån ungdomens fostran till förstående av folkens broderskap och inbördes tjänareplikt och till stärkandet på alla områden av de andliga förbindelserna mellan folken. Hit hör också — detta krig har med ohygglig tydlighet visat det — med nödvändighet samhällenas omläggning på ny ekonomisk grund.

Våldets ande håller Europa som i en gastkramning. Folken flämta. Det förnimmes ibland som den västerländska kulturens dödsryckningar. Finns det ingen räddning? Finnes ingen ande, som är starkare än våldets?

Innan ännu freden är sluten, draga mörka moln upp, som båda ett nytt världskrig. I stället för den krigströtthet, som skulle göra försoningen lätt, synes ha kommit ett maktbegär och en tro på våldet, som gör all försoning omöjlig. Och vart folk säger sig självt: Nej, ännu är det inte tid att stieka svärdet i skidan — vi måste göra som de andra. Och så är kapprustningen i full gång. Och vi rusa mot en än värre ka-

tastrof. Intet verkligt folkens förbund kan komma till stånd, om denna ande får råda.

Finns det ingen möjlighet att komma ur denna onda cirkel, att bryta förtrollningen?

Hur skulle det vara, om det funnes ett enda folk, som hade en så stark tro på makten i höga sedliga ideal, på makten av en handling, övad i rättfärdighet och öppenhet och förtroende, att det vågade säga till de andra folken: "jag gör början; jag vill icke mer misstro och frukta och hämnas; jag kallar på alla goda makter i folken att följa den väg jag visar"...? Icke därför att det folket vore mindre modigt än de andra, utan därför att det vore modigare; icke därför att det tänkte lägre utan därför att det tänkte högre än de andra om sin insats i den mänskliga kulturen, skulle det lägga ned sina vapen.

"Detta är en fullkomligt vansinnig tanke", mena de flesta. "Att så handla vore rena självmordet." Männe det är mindre vansinnigt att åter börja med "den väpnade freden"? Vill man räkna blott med yttre faktorer, skulle man väl kunna säga: detta senare vore till sina konsekvenser något så ohyggligt, att det förra åtminstone ej gärna kunde leda till något sämre. Men det kunde också hända, att en så stor tro visade sig vara den kraft, som mäktade förflytta berget. Dock, vi antaga, att detta modiga folk ej finge några efterföljare, att dess storslagna förtroende bleve grymt gäekat och att det finge betala sin verklighetsfrämmande idealism med sin politiska självständighet. Vad så? Skulle det icke i alla fall ha satt in i världen en andlig makt, som skulle komma att i sinom tid få väldiga verkningar? Kan det icke givas även något som kan kallas ett folks martyrium, och som liksom den enskildes martyrium banar väg för rättfärdighetens och sanningens härligaste segrar?

Nu kanske någon vill säga till mig: "Det där låter mycket vackert, men det är ett tal i luften; det blir nationernas förbund som bestämmer hur stor krigsmakt vi få ha och m å s t e ha." Tror någon verkligen, att ett folk, som för

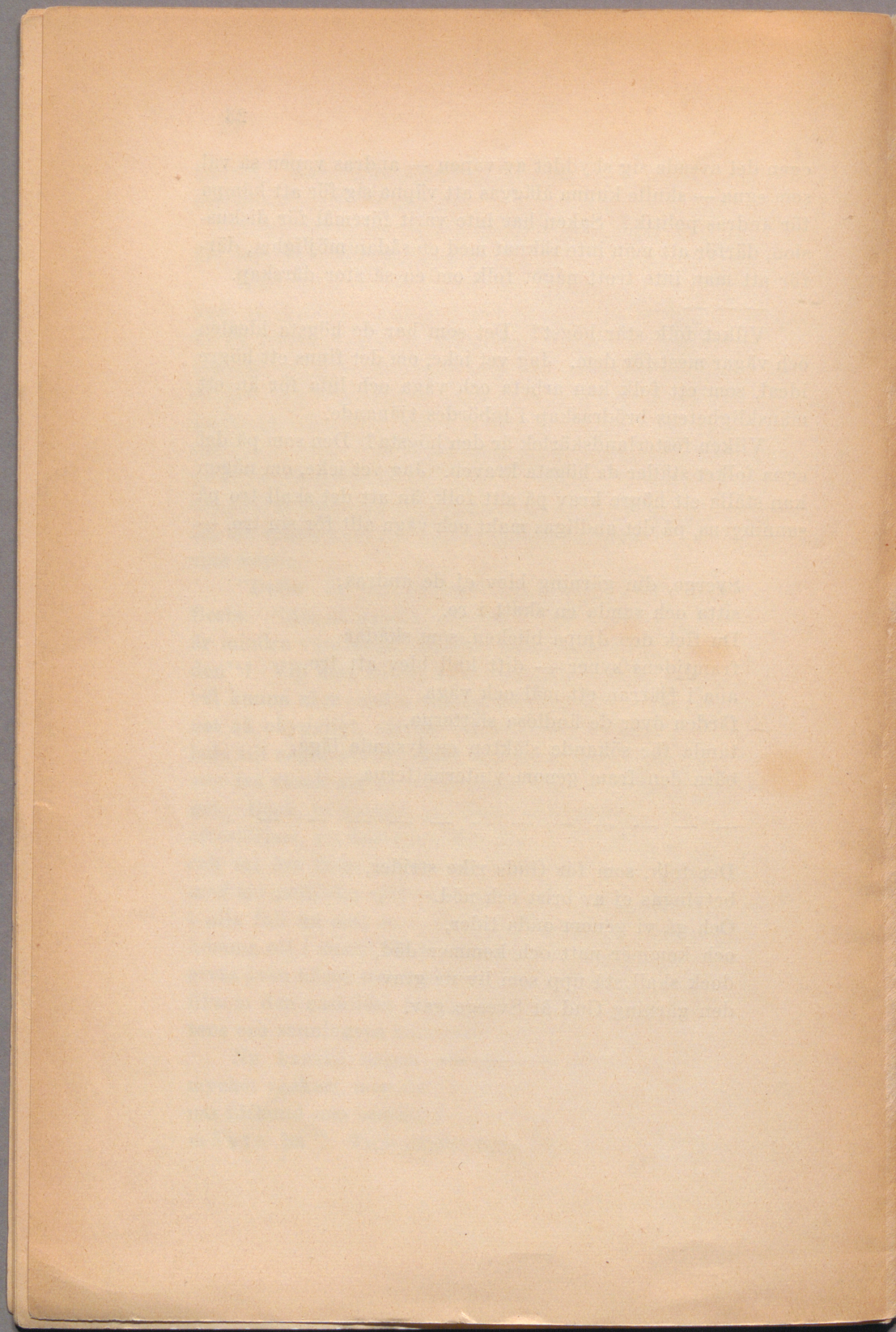
egen del avsåde sig skyddet av vapen — andras vapen så väl som egna — skulle kunna åläggas att väpna sig för att kämpa för andras politik? Saken har inte varit föremål för diskussion, därför att man inte räknat med en sådan möjlighet, därför att man inte trott något folk om en så stor dårskap.

— — —
 Vilket folk står högst? Det som har de högsta idealen och vågar mest för dem. Jag vet icke, om det finns ett högre ideal, som ett folk kan arbeta och våga och lida för än ett mänsklighetens brödraskap i inbördes tjänande.

Vilken fosterlandskärlek är den högsta? Den som på det egna folket ställer de högsta kraven. Jag vet icke, om någon kan ställa ett högre krav på sitt folk, än att det skall tro på sanningens, på det andligas makt och våga allt för sin tro. —

Sverige, din gärning blev ej de andras:
 sitta och samla en skatt i ro.
 Du fick den djupa blicken, som skådar
 framtidens syner — ditt kall blev att tro,
 ana i fjärran ett mål och våga
 färden över de ändlösa slätterna,
 tända för sökande slakten en lysande låga,
 bära den fram genom vinternätterna.

— — — — —
 Det folk, som för Guds rike strider,
 betvingas ej av brist och nöd.
 Och gå vi genom onda tider,
 och kommer natt och kommer död,
 dock skall stå upp som liv ur grav
 den gärning Gud åt Sverige gav.



Under redaktion av ett skriftutskott utgives av FÖRBUNDET FÖR KRISTET SAMHÄLLSLIV en serie skrifter behandlande olika sociala problem. Liksom det inom förbundet rymmes skilda ståndpunkter i detaljfrågor, kan det helt naturligt även förefinnas meningsskiljaktigheter mellan författarna till dessa skrifter. För de åsikter, som i dessa uttalas, ansvara endast resp. författare själva.

Skrifterna erhållas genom bokhandeln samt direkt från distributören, Birkagården, Karibergsvägen 86 B IV, Stockholm.

Upplysningar om förbundet erhållas hos dess sekreterare, pastor Sam. Thysell, Stortorget 3, Stockholm.

Pris 75 öre.
